

goč. Od psihološke metode se ločuje tudi po tem, da se usmerja k humanistiki, s čemer se ji odpira pot k razumevanju narave in strukture transferja ter resničnosti, medtem ko je psihologija že od začetka postavljala naravoslovje kot idealno znanost in tako ponavljala napake naravoslovja (npr. pojmovanje narave kot objektivne danosti) in se hkrati ujela v iluzije, ki so obremenjevale samo naravoslovje. "Novoveška znanost, ki vztraja v svoji pozitivistični in empirični iluziji, se prav zato ne more prebiti do najvišje resnice. To bi se lahko zgodilo samo tako, da bi spoznala lastni status v družbenem polju, ki ga obvladuje kapitalistična proizvodnja in logika", piše Rutar in hkrati ugotavlja, da je pokoj, ki ga prinese absolutna vednost, v teh konstelacijah brez vrednosti in celo nezaželen, saj je spokojen človek slab potrošnik. Teorija ne odkriva novih in novih dejstev, temveč jih ustvarja. Ima torej radikalno drugačno nalogo od tiste, ki ji jo je pripisal – in skozi psihologijo utelesil – kapitalistični način proizvodnje.

Ljubezen do prehoda, kakršno pred bralstvo razgrinja Dušan Rutar, je v današnjem obdobju lahko čista subverzija popularnega diskurza, ki ga sicer vsepovprek obvladujejo sintagme o "prehodu", o "tranziciji", evfemizmi, blagorečja, pod katerimi se zlagoma gradi nov večni Monumentalni Družbeni Red. Seveda je "Rutarjeva" ljubezen do prehoda dolgoročnejša, kajti ona druga, "državna", bo trajala le še toliko časa, dokler ne bomo vsi, v očeh oblasti, zasedli svojega enega mesta. Soon At Your Cinema.

Klemen Fele

ŠIBKA MISEL V SLOVENSKEM FILOZOFSKEM PROSTORU

Gianni Vattimo: KONEC MODERNE, Zbirka Labirinti, Literarno-umetniško društvo "Literatura", Ljubljana 1997

Slovenski prevajalci imamo pri izbiri prevodnih besedil čudno roko. Postal je že skoraj pravilo, da se prevajajo manj citirana dela. Morda je to dediščina preteklosti, ko so temeljna dela prevajali v "srbsko-hrvatski" jezik, zdaj pa je čas, da takšne prevode temeljnih del poslovenimo, saj najmlajša generacija ne bere več jezika prejšnje države. Tudi pri prevodu Vattimovega dela to pravilo ni odpovedalo. Veliko pomembnejše Vattimovo delo *Al di là del soggetto* ostaja tako večini slovenske filozofske publike dostopno še vedno le v nemščini (*Jenseits von Subjekt*, Graz, 1986). Prevoda knjige *Konec moderne* smo lahko veselili, saj so bili do sedaj v slovenščino prevedeni le trije Vattimovi eseji v Novi reviji. Vattimovo delo *Konec moderne* je izšlo leta 1985 in je sestavljeno iz desetih esejev, že objavljenih v italijanskem revijalnem tisku. Dodan je uvod, slovenski prevod pa ima še spremno besedo prevajalca.

Gianni Vattimo je predavatelj estetike na univerzi v Torinu in je najbolj znan po zborniku *Il pensiero debole* (Šibka misel), ki je izšel leta 1983. V gibanje je združil raznovrstne pisce, ki jih je povezal skupni miselni in geografski prostor. Po štirinajstih letih se lahko upravičeno vprašamo, če za knjigo *Konec moderne* ni prepozno, saj se tudi v Italiji odigrava vrnitev k temeljem in k bolj dodelanim miselnim potem, kot jih je nudilo prvo obdobje postmoderne. Zdi se, da je modnost Vattimove filozofije v Italiji navkljub ekscesom v zadnjih letih močno upadla. Da bi ločili semena od plev, bomo posegli po temeljnem

delu s področja estetike v nemškem filozofskem prostoru, to je po knjigi Wolfganga Welscha *Vernunft* (Um), ki obsega skoraj tisoč strani. Wolfgang Welsch bo obiskal Slovenijo v septembru prihodnjega leta, ko bo Ljubljana gostila 14. Svetovni kongres iz estetike, ki ima delovni naslov *Estetika kot filozofija*.

Še preden se napotimo k branju *Konca moderne*, naj omenim avtorjevo dejavnost v poletnih mesecih. Vattimo je v času med 26. julijem in 2. avgustom organiziral duhovne počitnice pod Dolomiti. V tednu dni se je okrog njega zbralo 70 filozofije željnih razpravljalcev, ki so se pogovarjali o Sledih svetega. Tak je bil naslov tečaja, za katerega je bilo potrebno odšteti borih 890.000 lir (okrog 900 DM). Vattimo je želel debatirati ob besedilih Heideggra, Otta in Girarda v maniri Cicerona, Vica in Croceja. Miselno telovadbo so udeleženci skupaj z mojstrom nadgradili s praktičnimi vajami iz azijske športne zakladnice, to je ob vadbi aikido-ja. Pa naj še kdo reče, da so filozofi reveži, oropani telesnosti.

Deset esejev, ki sestavlja *Konec moderne*, je razporejenih v tri odseke, ki nosijo naslove: Nihilizem kot usoda, Resnica umetnosti in Konec moderne. Ker hoče to pisanje povabiti k branju knjige, si bomo namesto vsebine posameznih odsekov pogledali raje tri problemske sklope, ki ločujejo in določujejo Vattimovo misel.

1. Šibka misel (Il pensiero debole): v slovenskem jeziku se je najprej pojavil izraz "mehka" misel, kakšno najdemo zamenjala zveza, ki se uveljavi tudi v *Koncu moderne*. S "pensiero" Italijani prevajajo grški pojem logos, ki je eden izmed širših pojmov v filozofiji. V boljših grških slovarjih lahko najdete več kot trideset pomenov. Logos v pomenu dianoia so v latinščino prevedli kot ratio, kasneje pa v nemščino kot die Vernunft (um), ki ohrani ženski spol enako kot v latinščini. V slovenščini sta razum in um strogo moškega spola. Urbančič v knjigi *Zaratustrovo izročilo 1* vpelje nov prevod za logos in to je zbor. Obenem logos prevaja kot um. Na knjigi *Zaratustrovo izročilo 1, 2* je potrebno opozoriti, saj nedvomno predstavljata enega izmed vrhuncev v slovenski filozofiji zadnjih let. Brati ju je mogoče prav z Vattimom. "Pensiero" prevajajo Nemci kot misel

(der Gedanke), mnenje (die Meinung), nauk (die Lehre), skrb (die Sorge) in pozornost (die Aufmerksamkeit).

"Debole" prevajamo v slovenščino kot šibko (nemško: schwach) in velja tako za osebo, srčni utrip kakor tudi figurativno.

Poskusimo zdaj najti nekaj vsebinskih momentov šibke misli. Vattimo je Gadamerjev učenec, ki se trudi preseči svojega mojstra tako, da proti njemu uporablja tako Heideggra kot tudi Lyotarda in Habermasa. Vseeno pa mu ostaja v veliki meri zvest, vsaj kar se tiče povezave govorica-logos-kalón, le da je tu logos mišljen kot skupna govorica. Kljub temu pa pojma šibke misli neposredno ni izpeljal iz nobenega izmed omenjenih filozofov. Postavil jo je kot nasprotje trdega mišljenja, to je mišljenja gospodarja, na katerega je opozoril Glucksmann. Nevarnost pred gospodujočim načinom mišljenja naj bi bila v šibki misli odpravljena. V delu *Onkraj subjekta* (Al di là del soggetto) Vattimo zagovarja Glucksmannovo teorijo takole:

"Metafizično" absolutni odnos do vrednot/vrednosti logično skrije vase tveganje opravičila umora.

Na tem mestu smo "valore" prevedli z dvema pojmom. Vattimo že v prvem eseju *Konca moderne* z naslovom Apologija nihilizma izkorišča dvopomenskost in pravi, da moramo pojmu vrednota (valore), na katerega se zreducira bit, dati strog pomen menjalne vrednosti (valore di scambio). To je lep primer, da je slovenska filozofska terminologija lahko močnejša, to je natančnejša. Tudi pri Nemcih pride do prekrivanja med vrednostjo in vrednoto (das Wert). Še preden pa se lotimo zreducirane biti, ki je sicer ena izmed temeljnih podob šibke misli, povejmo naslednje: šibka misel se ujame v podobno past kot Lyotardov oklic konca velikih zgodb. Sam konec namreč postane še ena velika zgodba in enako šibka misel misel gospodarja. Utemeljena je na simulakrumu Heideggrove fundamentalne ontologije, ki sprevrača s pomočjo sekularizacije dogodje (das Ereignis) v postavje (das Gestell), to pomeni, da bit kot bit prevaja v bistvo tehnike. Zato se Vattimo tudi giblje v bližini filozofije kot ogledala prirode.

2. Ontologija zapadlosti: Vattimo torej zasnuje svojo šibko misel skrajno krepko. V obdobju vseh mogočih dekonstrukcij, ki naj bi nadgradile destrukcijo, je takšna gesta razumljiva. Iskanje temeljev se izteka v fundalizem, njemu nasproti stoji antifundalizem, z drugimi besedami, odigrava se igra teorij substance, ki jim nasproti stoji igra teorij svežnja. V delu *Onkraj subjekta* zapiše, da je Zahod dežela neizogibnega propada biti. Tako najde v *Koncu moderne* sogovornika v avtorju enega izmed največjih bestsellerjev tega stoletja, ki nosi naslov *Propad Zahoda*, to je v Oswaldu Spenglerju. Ta svetuje mladim ljudem, naj se raje ukvarjajo s tehniko kot s filozofijo. Če je metafizika vedno obenem teleologija, potem je pri Vattimu telos postavljen iz višav nazaj na trdna tla. A z bitjo spet ni nič. Pa čeprav jo razumevamo le kot govorico, kot nam svetuje Gadamer. Tu je bila Heideggrova pot nedvomno žarek, ki lahko razkriva pot do govorice in jasnine kot mesta, kjer se razkriva in zakriva neskritost, aletheia ali resnica, ki ni več zgolj skladnost uma in stvari. Mesto, kjer je Tu-bit ekscesna, to je sebe presegajoča, ostaja umetniški dej, to je ustvarjalnost. Zato zapiše Wolfgang Iser, da Vattimovo mišljenje označuje dvojna figura. Na eni strani je estetično-mimetična izbira, na drugi strani hermenevtična vzvratna zavarovanost. Če poenostavimo Grke, kot jih razume Nietzsche, bi to pomenilo, da je Vattimu uspelo združiti dionizično in apolinično. Toda, ali s tem res koga lahko sploh še prepriča?

Nihilizma ni mogoče preboleti, enako težko opravimo z metafiziko, dokler se gibljemo v pojmovnem horizontu, ki uporablja metafizične pojme. Tako je bolj smiselno vprašanje, če smo sploh res zboleli za metafiziko. Jo poznamo dovolj, da jo vržemo na smetišče zgodovine v trenutku, ko je sama zgodovina postala smetišče. Mogoče pa moramo slediti Gadamerju, ki ponuja platonizem v spet novi čisti preobleki. Ob tem pa je treba nedvomno pozabiti ali pa se vsaj izogniti kritikam Adorna, Popperja, Nietzscheja in mogoče Hegla. Stanje mnogovrstne (pluralne – morda je kritika pluralizma že skrita v Spenglerju, ki razvija tezo, o nemožnosti sporazumevanja med kulturami –kako podobno Lyotardu??!!) racionalnosti, ki

nima nobenih meta-pravil in metapriincipov, ne zmore zrušiti nasprotij med različnimi zahtevami racionalnosti, ki bi vodile v osnovano odločitev. Um (= ratio), kot piše o njem Urbančič, se je zapletel v neskončne mreže rizomov in tu mu ne pomagajo niti teorije želje niti besedičenje o nezavednem. Jaz je postal preglasen in preglašen v zanikanju obstoja nezavednega. Zato se moramo vprašati, kam usmeriti vprašanje po biti. Nedvomno je ontologija zapadlosti le ostanek neiskrenega resentmenta, ki skuša na noge postaviti šibko misel kot absolutnega vladarja.

3. Igra in razlika: Deleuze zapiše v *Anti-Ojdipu* (še eno temeljno filozofsko delo, ki bi bilo slovenski filozofski javnosti prepotrebno), da moramo sorodstvene zveze gledati širše in pri posameznem želečem stroju upoštevati vsaj še generacijo starih staršev. Dedke imamo rajši kot očete in tudi Vattimo se raje vrača k Heideggro kot h Gadamerju. Pri tem izda Heideggro v tolikšni meri, da pripíše dogodju, kjer do besede pride bit kot bit, le še menjalno vrednost. Bit se v dobi postavlja, ki skriva bistvo tehnike, ki ni nič tehničnega, obrabi do menjalne vrednosti. Tako bere Vattimo Nietzscheja, ki skupaj z resničnim svetom odpravi tudi navideznega. Svet je že zdavnaj postal bajka. Bit je skozi mišljenje razlike (tu gre za ontološko diferenco) postala spomin, spomin in sled, ki je ne moremo s pojmom nikdar absolutno zajeti. Nietzsche pravi, da je bit meglica, poslednja izparina realnosti. Če je za Vattimovo misel značilna dvojna ujetost in sicer med estetično-mimetično izbiro in hermenevtiko, ki je porok za pravilno razumevanje preteklosti, potem moramo misliti razliko skupaj z igro. Gadamer je zapisal, da moramo estetiko potopiti v hermenevtiko in od tod velja iskati dalje. Danes so umetniki edini, ki poleg filozofov resno jemljejo filozofijo in jo prevajajo v umetnine. Z igro se srečujejo na dveh ravneh. Sam ustvarjalni dej je sestavljen iz agona, taktike, sintakse in presežne vednosti, ki se sprosti ob nastanku estetskega objekta. Ko agon, to je tisto, kar nas žene k igranju, skupaj s taktiko in strategijo zadene ob formo, se vzpostavi sintaksa in igre je na prvi ravni konec. Od tu dalje stopa estetski objekt v medijski prostor, ki mu bo vrednost šele pripisal.

Če iščemo bit umetnine, je Vattimova rešitev preenostavna. Seveda nastopa pri premeni iz estetskega objekta v umetnino moment menjalne vrednosti, vendar to ne more biti tudi že bit umetnine. Heideggrovo ontološko diferenco, to je razliko med bitjo kot bitjo in bitjo bivajočega, moramo vzeti resno. Subjekt igre ni igralec ampak igra, ki (se) igra z igralcem, pravi Gadamer. Če na tem mestu prisluhnemo govorici in previdno ravnamo z besedami, utegnemo zadeti na meglico, na poslednjo izparino realnosti ali pa mogoče na omogočujočo možnost, kot bit razume sodobna nemška fenomenologija, še natančneje Dietmar Koch.

Igor Pribac

Življenje je igra – teorija tudi

S. P. Hargreaves in Y. Varoufakis: *Game theory, A critical introduction*, Routledge, London 1995, xii + 282 str.

Menda je v neki televizijski nanizanki BBC prizor, ko policijski inšpektor reče naredniku: "To ju postavi v položaj zapornikove dileme". In ko ga zbegani narednik vpraša, kaj za ena dilema je to, inšpektor odvrne, da je to nekaj iz nove teorije iger.

Dejansko je zapornikova dilema ena od treh najpomembnejših iger, ki jih je modelirala teorija iger in morda tudi med temi tremi tista, ki je bila deležna največje pozornosti. Paradigmatičen zgled zanjo je primer interakcije med individuoma, ki ju je policija zalotila pri tatvini in ju vtaknila v ločeni celici, nato pa jima preiskovalec ponudi naslednje možne izbire:

a) če oba priznata dejanje, bo sodnik, ki ne bo imel razloga za dvom v njuno krivdo, vsakega obsodil na tri leta zapora;

b) če dejanja nobeden od njiju ne bo priznal, ju bo sodnik verjetno vseeno spoznal za kriva, saj ima za njuno krivdo nekatere druge dokaze, vendar bo v dvomu o njuni krivdi, ki ne bo povsem odstranjena, arest zmanjšal na eno leto za vsakega;

c) preiskovalec bo vsakemu povedal, da lahko posreduje pri sodniku v njegovo korist, če bo ta priznal svojo krivdo. V tem primeru lahko ske-sanec računa na pomilostitev, nekooperativni obtoženec pa na eksemplarično petletno zaporno kazen.

Predvidljiv izid take ponudbe je ugoden za preiskovalce in neugoden za zapornika – oba bosta priznala in odsedela po tri leta, kar je bistveno slabše, kot če bi oba vztrajala pri svoji nedolžnosti in si "priigrala" le po eno leto zapora. Če je vsakemu od njiju le do tega, da bi v zaporu